

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
KÖZÖNSÉGE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, XIV., ÁLLATKERT
TELEFON : 220-400

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT

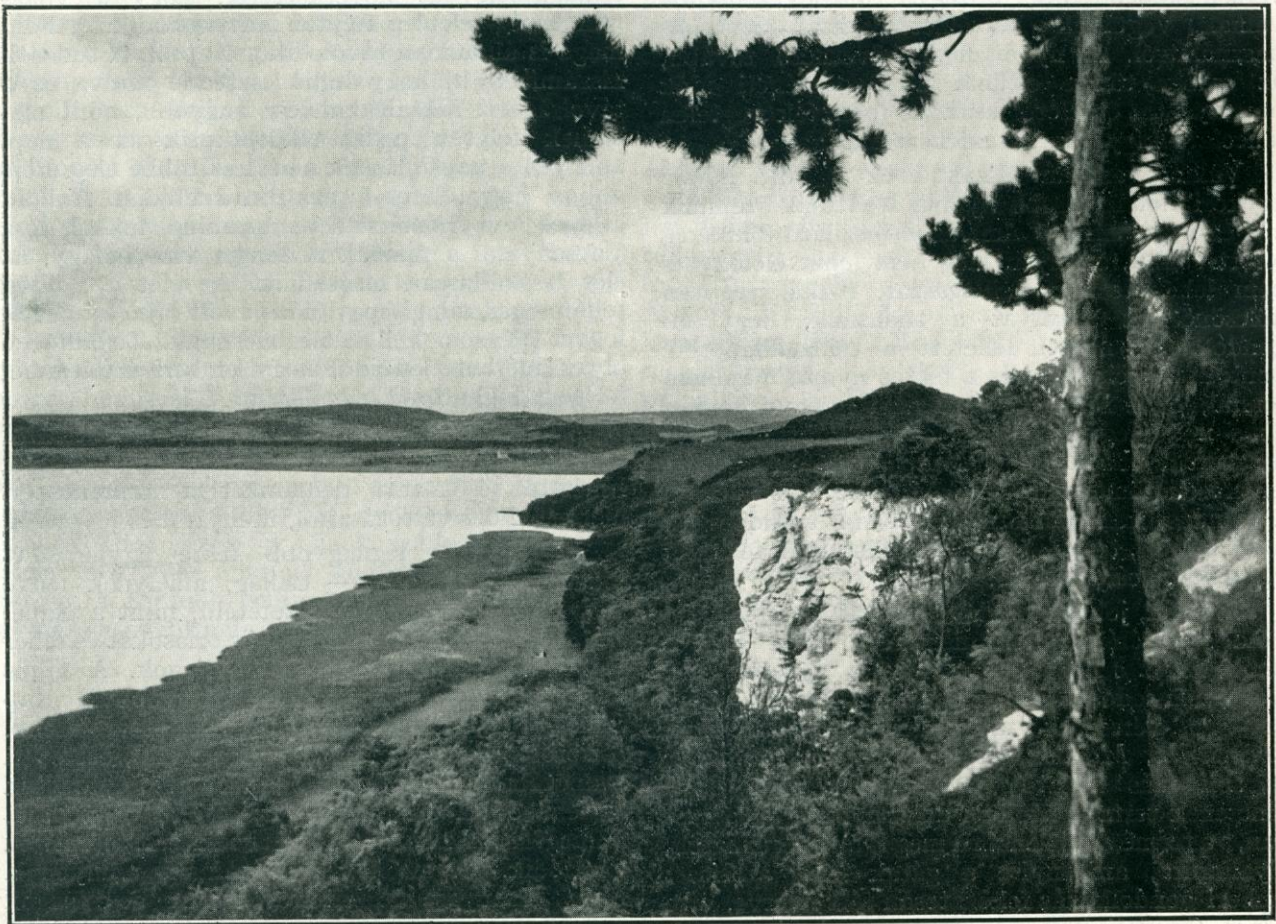
A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
ELŐFIZETÉSI DIJ:
EGY ÉVRE 8 PENGŐ
FÉLÉVRE 4 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 70 FILLÉR

XXXVII. ÉVFOLYAM

7. SZÁM

1941. JÚLIUS

KILÁTÁS A BALATONRA A TIHANYI MAGASPARTOT SZEGÉLYEZŐ FENYVESERDŐBŐL.

Haller László dr. felvétele.

TARTALOM:

Tasnádi Kubacska András: Ósvilág élet nélkül.

Eugen Eisenmann: Fekete emberek, fehér hegyek.

Haller László dr. Pajtás.

Rövid közlemények.

Könyvekről.

Állatkerti hírek.

Reményi Józsefné: Legenda.

ŐSVILÁG ÉLET NÉLKÜL.

Írta: Tasnádi Kubacska András.

Amikor *Dante* 1300 húsvét vasárnapján reggel kedves költője és vezetője, *Vergilius* nyomán kikapaszzkodott a pokolból, a »világos világba« jutva, megrendülten állt meg a csillagok alatt és visszatekintett az útra, amelyen odáig érkezett.

Így néz vissza az ember a földtörténeti multba, hogy lássa, mekkorát kellett törzsének haladnia, mire elérte fejlődésének mai partvonalát. Idejét nehéz lenne évekkal mérni. Az emberi nem életkorát a tudósok alig néhány százezer esztendőre becsülik. Milyen csekélység ez a Föld százmillió élethozzá képest. Az ember nyoma bizony hamarosan elvész; a jégkorszak előtt nem ismerünk emberi maradványt, csupán kezdetleges tűzköszilánkok tanuskodnak róla s a multba vesző időben ezek is egyre bizonytalanabbá válnak. Végül alig beszélhetünk már szerszámhasználatról. A nyom nem követhető tovább, az ember törzse eltűnik a földtörténeti idők homályában és előtte csak az őszállatok végtelen láncolata kígyózik visszafelé a multba.

Valahol azután elszakad ez a lánc is, az egykori élet legkisebb nyoma is eltűnik szemünk elől és a gondolkodó elme az első szilárd földkéreg fölött suhan, amelyen még nem lehet élőlény és nem lehet tenger. Csillagászat, fizika, vegytan kölcsönöznek szárnyat a tudásnak, hogy elgondolhassa, milyen lehetett a csillagállapotból bontakozó Föld? Kevés a biztos nyom, majdnem semmi, de a semmibe belé nem nyugvó emberi elme mégis egyik rejtélyt a másik után leplezi le, mert a világürből vett tapasztalatok és megismerések tömege segíti. Soha nem volt igazabb a mondás, mint ebben az esetben: a tudomány forrása örök, terjedelme megmérhetetlen, feladata végnélküli, célja elérhetetlen.

Tudunk, jobban mondva sejtünk egyet-mást a Föld születésének körülményeiről, noha ezen a téren közel sem vagyunk még a győzelemhez. De a sokasodó diadalok lázában már nem sajnó az első vereségek fájdalma. *Kant*, *Laplace*, *Chamberlin*, *Moulton*, *Jans*, *Jeffreys*, *Arrhenius* és sok más kutató megértette velünk, hogy nincsenek természetfölötti dolgok, csak természet van, s a természet jelenségei meg is magyarázhatók, olyannyira, amennyire a gátak közé szorított emberi gondolkodás fokozatosan tért nyerve, erre képes. Gondoljuk meg, milyen messzire jutottunk az őszállapotban volt ember kezdetleges töprengéseitől és milyen nagy a jelentősége annak, hogy a csillagászat vagy a természettudomány megszabadult a hozzátapadó titokzatosságtól, természetfölöttiségtől, amely elhomályosította. Hiszen volt idő, amikor a világmindenséggel, a természettel benső kapcsolatba jutott lélek óriási benyomásait a mondák buja jelképes kifejezéseivel tudta csak kifejezni és megmagyarázni. Ha a jövőbe nézünk, egyes dolgoktól mi is majdnem ugyan ilyen messze vagyunk. Vagy ki tudná megmondani ma, milyen élőlényeket, milyen fejlődési fokon talál majd a leszálló utolsó éjszaka?

Tudjuk, hogy mi az a »világmindenség«, amelyben Földünk helyet talált. A naprendszer tíz nagyobb és néhány ezer kisebb bolygóival, számos üstökösével és meteorrajával a Nap körül kering. A Nap viszont egész naprendszerével csupán egyik tagja az égen látható Tejútnek, jobban mondva a tejútrendszernek. Bár a Tejút csillagai nagyon sűrűn látszanak egymás mellett, a valóságban ezek a csillagok igen nagy távolságban helyezkednek el. Ezeknél is távolabb vannak az úgynevezett csillagködök és a tejútrendszerhez hasonlóan, szintén csillagrendszerek. A csillagködrendszerek száma meghaladja a kétmilliót. Ezek, a tejútrendszeren kívül lévő idegen világrendszerek sebesen távolodnak tőlünk, s ebből a csillagászok azt következtetik, hogy a világmindenség jelenleg folyton nagyobbodik. A Föld maga is állandóan távolodik a Naptól. A tudósok kiszámították, hogy billió esztendő múlva ez a távolság tíz százalékkal lesz nagyobb, mint ma. Ennek folytán pedig elkövetkezik az a nap, amelyen a napsugárnak nem lesz többé elég ereje ahhoz, hogy életet támasszon a Földön. A Föld átlagos évi hőmérséklete harminc fokkal lesz alacsonyabb a mainál. A tenger vize befagy, az élet lassan-lassan megszűnik. Az élet a Földön tehát véges, mint ahogyan nem volt rajta kezdettől fogva. Mégsem kell kétségbeesnünk. Tízbillió év olyan mérhetetlen idő, hogy emberi értelemmel fel sem fogható.

Az égitestek ilyen évbiliós, végtelenül hosszú fejlődési idejük alatt átalakulnak. Átalakulásuk ismerete tájékoztat bennünket a naprendszer, illetve a Föld változásairól, multjáról és jövőjéről.

A csillagok legnagyobb része úgynevezett rendes — normális — csillag, amelynek fénye nagyjából ugyanolyan összetételű, mint a Napé. Kívülük még úgynevezett vörös óriásokat és fehér törpéket ismerünk. Ezek is csillagok. A vörös óriások átmérője sokszázszor nagyobb a Nap átmérőjénél, a fehér törpéké sokszázszor kisebb. A vörös óriások a csillagkeletkezés első, őseredeti állapotában vannak és fejlődésük alatt folytonosan összehúzódva, eljutnak a rendes csillagállapotba. Tömegük sűrűbbé válik, hőmérsékletük tetemesen fokozódik. Olyan égitestté válnak, amilyen a Nap. Bizonyos idő elteltével ezek a csillagok — ma még ismeretlen okokból — bomlásszerű hatalmas változáson esnek át és a fehér törpék állapotába jutnak. A sugárzás ilyenkor sokezerszeresen megnövekedik. Megeshet, hogy a Nap valamikor szintén átesik majd a maga nagy változásán. Összeomlik. Roppant mennyiségű gáz-áramok lökődnek ki belőle a térbe s a Földön az élet pillanatok alatt megsemmisül, elhamvad. A kitörés elmúltával az összehúzódó Nap sugárzása olyan kicsinnyé lesz, hogy Földünk körül a levegő is folyósodik és megfagy. Így is megszűnhet az élet a Földön.

A Naphoz hasonlóan valamikor a Föld is átessett csillagkorában ilyenféle változásokon, hiszen

anyagát is — felfogásunk szerint — a Naptól kapta, a Napból szakadt ki és sajátfényű csillag volt. Az izzás különböző fokozatai közben egyre inkább lehült és végül elérkezett a vörösen izzás állapotába. Égítüstünk hőmérséklete ekkor már csupán 3000—4000 fok, majd lassan el-
sötétedik, kialszik és már nem világító csillag. A kihülés előrehaladtával megjelennek felületén az első salakrétegek. Egyik helyen ismét beolvadnak, a másik helyen újból keletkeznek. A salakszigetek folyton nőnek, egymásba ütköznek, vastagodnak. Így születik meg az első vékony földkéreg.

A lehülés tovább tart, napjainkban is folytatódik. Földünk szilárd kérge egyre vastagodik. A tudósok hozzávetőleg száz kilométerre becsülik.

Az első kéreg maradványait nem ismerjük, de nem is ismerhetjük. A földkérget alkotó kőzetek nem állandóak, hanem folytonos változásnak vannak alávetve. Gondoljunk arra, hogy az első földkéregdarab, ha nem olvadt bele egyre ismét az izzónfolyós földanyagba, az úgynevezett magmába, hányszor nyomódott fel és alá a földkéregmozgások következtében, milyen óriási nyomást viselt el, hányszor került tökéletesen megváltozott fizikai viszonyok közé. Eközben idegen kőzetanyag adódhatott hozzá vagy anyag szállítódott el belőle. Ha a Föld felszínére került, elmállott, felaprózódott, vegyileg elbomlott vagy feloldódott, tehát úgynevezett üledékes kőzetté alakult. Módosult, elváltozott ősi kőzeteket találunk a kristályospalák között és gyakori magmatikus eredetű kőzet az ősi hegységekben a gránit.

Az ősi földkérgen hatalmas tűzhányótölcsérek nyíltak, akárcsak a Hold felületén. Láva-folyások, vulkáni hamuval és törmelékkel borított barátság-talan területek, csupasz sziklák, nyers talajsávok váltakoztak egymással. Sívár, komor tájkép. Seholy egyetlen élőlény, moha vagy zuzmó, semmi. A levegő meleg, fülledt és nyomasztó, mert a tűzhányókból gőzök és gázok szállnak folyvást fölfelé és a Föld felszínét állandóan felhőtenger takarja. A tudósok kiszámították, hogy a légkör nyomása legalább kétszázszorosa lehetett a mainak.

A tűzhányó kitérésével egyidőben állandóan folyik a szilárd kéreg gyűrődése, ráncolódása. A merev kőzettömegek megmozdulnak, engednek. A vékony kérget a Föld belsejéből a felület felé törő olvadékanyagok feszítik és állandó föld-rengések tördelik. Ilymódon emelkednek ki a hegyek és így keletkezik az Ős-világtengerek üres mélyedése. Víz az első szilárd földkérgen még nincsen. Csak amikor a légburok hőmérséklete 400 C fok alá süllyed, indul meg Földünkön az első esőzés és akkor telnek meg fokozatosan az ősi tengermedencék.

Valószínű, hogy a tenger vize kezdettől sós volt, akárcsak ma, mert a ránk maradt legősibb szerves eredetű maradványok között olyan jellegzetes tengeri állatok nyomai ismeretesek, amelyeknek rokonsága ma csak sósvízben él. De az első élőlények csak akkor jelenhettek meg az ősvizekben, amikor a víz magas hőmérséklete csökkent. Élnek baktériumok a 89 C fokos vízben, sőt nem pusztulnak el az élet csirái a 120-fokos hévízben sem. Amikor tehát az első szilárd kéreg és az ősvizek hőmérséklete 150 fok alá süllyedt, megjelenhetett a Földön az első élőlény — valószínűleg igen apró, szívós egysejtű alak — és megkezdődött a Föld és az Élet egymásba kapcsolódó története. A kettő elválaszthatatlan egymástól.

A Föld és az Élet fejlődésének idejét a tudósok hat főszakaszra osztják. Az első a Föld csillagkora, tudományos mesterszóval *Kozmikum*. Ez kezdettől fogva tart az első szilárd földkéreg kialakulásáig. A második a Föld őskora, az úgynevezett *Archaikum*. Ez az életnélküli ősvilág ideje az első élőlény megjelenéséig. Következik a szerves földi élet hajnalkora, a *Proterozoikum*, majd az emberi történelem időbeosztásának mintájára a Föld ókora — a *Paleozoikum* —, a Föld középkora — a *Mezoozoikum* — és a Föld újkora — a *Kainozoikum*. Ezek közül cikksorozatunkban eddig a föld-történeti újkor letűnt világával ismertettük meg »A Természet« olvasóit. A következőkben néhány képben bemutatjuk majd a földtörténeti ókor és középkor életét is.

FEKETE EMBEREK, FEHÉR HEGYEK.

Írta : Eugen Eisenmann.

(Negyedik folytatás.)

Kimondtuk tehát a határozatot: le, a völgybe!

Vagyis meghátrálunk és ... menekülünk a napfénybe! Ellene vagyok annak, hogy egyenesen lefelé ereszkedjünk, mert az ismeretlen sziklafalak között eltévedhetünk és a járhatatlan szakadékok fölött lóghatunk. Akkor azután minden elveszett! Inkább a gerincen haladunk tovább, ahol látjuk, merre megyünk, noha talán nehezebben járható. Ha valamennyi tornyon átkapaszkodunk, a már megmászott ötödik csúcsra kell jutnunk. Valószínű, hogy a leereszkedés onnan nem lesz túlságosan nehéz feladat.

Hosszas mérlegelés után úgy döntünk, hogy a gerincen megyünk végig. A köd is megmozdul, tengeri hullámok módjára torlódva, verődik neki a szikláknak és az a gyenge remény támad bennünk,

hogy a napsugár és a szél mégis csak szétoszlatja az eget takaró borulást.

Annak ellenére, hogy az idő, miként már olyan gyakran, csak bolonddá tett, továbbmegyünk. A terep aránylag könnyen járható. A hurkokba csavart kötelet kezünkben visszük és elcsigázottan botorkálunk át egy kőgörgötes lejtőn. Baloldalt, magasan fent, a gerincen, néhány pillanatig széthasadt tornyok látszanak.

Egyszerre meglepődve nézzük egymást. Csakugyan a »Latham«-csúcs, ötödik ötezerméteresünk tetején állunk! Jókora látatörmelék terület. A kőkupacban elhelyezzük névjegyünket, aztán semmi sem tartóztathat ott.

Amennyire csak lehet, sietünk a déli rés felé, de jobbra kell irányt változtatnunk. Felváltva

Esti pihenés a tábortűz körül.

rövid meredek kéményeken és szakaszos sziklafalakon mászunk át. Továbbjutásunk módja kétséges. Zsákutcába kerülünk? Kötelen ereszkedünk le, ily módon segítünk magunkon. Végül *Kibic* jókora hőmezőt pillant meg, ezt aztán hamarosan elérjük.

Biztonságban vagyunk!

A napsugár jótékonyan melegít, mialatt a legmagasabb csúcsok körül még egyre gomolyog a köd! A sokágú, csipkés sziklák tömege csodálatos látvány, nem tudunk megválni tőle. Ez a déli csúcs, ma azonban már le kell mondanunk róla.

Nagyokat ugorva, rohanunk a havon és a kőgörgöten át. Csak egyszer heveredünk le rövid pihenőre, korgó gyomorral. Az elemózsiás tarisznyák ugyan már régen üresek, de legalább nyújtózkodhatunk a napon és biztonságban vagyunk.

A hosszú menetelés a lávás lejtőkön át csupa szenvedés. Szánk száraz, mint a bőr, fogaink homokot őrölnek. Végre mégis fűvön járunk és valami vad ürülékére bukkanunk. Már nem lehet messze a kunyhó.

Közben bajtársaink aggódnak értünk. Tanácskoznak, mérlegelnek, gyanakodnak és rosszat sejtene. Végül *Stompa* felugrik: — Okvetlenül meg kell őket keresnünk!

Ezen a véleményen van a többi is; már régen nyugtalankodnak. *Konne* elgondolkodva szívja szivarját és dörmög: — A mai már a harmadik nap; csak nem estek valami bajba!

— Ostobaság — veti oda *Theo* gorombán, de meggyőződés híján. — Majd csak átvergődnek ketten minden akadályon; mégis induljunk el, keressük meg őket.

A három pajtás köteleket, elemózsiát és egy üvegre való teát csomagol a hátizsákokba és néhány négerrel felkerekedik. Órák multán két alakot pillantanak meg a hegyen.

— Halló! *Kibic!* *Eugen!*

Fásultan botorkálva felriadunk. Nem kiáltott valaki? Vagy talán fáradságunk okozta érzéki

csalódás volt? Aztán nagy örömünkre meglátjuk a cimborákat, és nekibuzdulva sietünk feléjük.

— Hála! Szervusztok fiúk!

— Szorongatjuk egymás kezét.

— Sikerült a dolog?

Csak bólintunk, *Konne* máris nyújtja nekünk a teli butykost és mohón nyelvük az italt. A feketék örömtáncot járnak, mert a nélkülözött és halottaknak hitt »Bwanák« visszajöttek és valósággal lerángatják rólunk a hátizsákot. Diadalmasan vontulnak le podgyászsákkal a kunyhóhoz.

Egy napig kell fáradt csontjainkat pihentetnünk, azután a nyugtalanság megint továbbhajt. Január 12-én *Kibic* és *Konne* fölfelé, a Mavenzire indul, hogy utolsó csúcsát, hatodik ötezeresét meghódítsa. *Theo*-val másodízben fordulok a Kibo hatalmas déli fala felé. Vajjon ezúttal több szerencsénk lesz?

*

Ezernégyszáz méternyi magasságba mered a Kibo déli oldala, meredek jégpáncélban, fehéren

Teherhordó néger.

ragyogva, Afrika égboltja felé, hacsak nem csüngnek rajta felhők, mint a füst a tűzvész fölött. Guruló kövek, lezuhanó sziklák és jégárak vágta barázdákat az oldalába, jégcsapokkal teleaggatott jégkoszorú dudorodik ki a levegőbe és fel-

tétlen akadály a felmászásnak. *Theo*-val, aki első kísérletem alkalmával is társam volt, január 12-én indulok el a Péterkunyhotól. *Stompa* a sziklamászás kezdetéig kísér bennünket; az a feladata, hogy később teherhordóinkat visszavezesse.

Valósággal megbabonázott az a sziklafal és a legényeket gyors menetelésre ösztökélem. Miként kilenc nappal ezelőtt, megint átvágunk a sok szakadékon és átbotorkálunk a hamulejtőkön és a látatömbökön. Megint a köd tapad meg oda-fönt, mialatt a perzselő napfényben, a víztelen pusztaságon átbállagunk.

Stompa a teherhordók mellett marad, hogy felügyeljen rájuk, én pedig *Theo* után sietek. Hegymászó csákányára támaszkodva, gyanakodva szemléli a hömpölygő ködfoszlányokat és így szól:

— Azt hiszem, megint üldöz a balsors! — Ezt azonban meggyőződés nélkül mondta és én is bízom hegymászó szerencsénkben.

Ezúttal mindenképen célt akarunk érni, s ebben a legsűrűbb köd sem akadályozhat meg bennünket. A délifal valószínűleg úgyis csak igen ritkán ködmentes, különben bizonyára már ezelőtt is hallottunk volna valamit az egyébként egyenletes Kibo-kúpnak erről a hirtelen leszakadó részéről.

Multkori kísérletünk első táborhelyét már elhagytuk, valamint azt a helyet is, ahol teherhordóink fellázdak. A feketék ezúttal is aggályoskodnak és nem akarnak tovább menni. Vezetőjük azt kívánja, hogy a menetelés folytatását másnapra halasszuk.

Rövid pihenőt engedélyezek nekik s a vacogó fickók vigyorogva burkolóznak takarójukba. Bizalmatlanul nézik a fölöttünk kavargó ködfelhőket, babonásan félnek tőlük. Vezetőjünkkel igen röviden és félreérthetetlen mozdulatokkal magyarázva, beszélek. A siker-tökéletes! Nem törődöm vele, hogy a négerék fenyegetéseim folytán vagy azért, mert ezen a helyen a vízhiányra figyelmeztettük őket, szánják rá magukat a továbbmenetelésre. Számunkra csak az a fontos, hogy vállukra veszik csomagjukat és követnek bennünket.

Theo rendületlenül halad meredek jégbordalékhalmokon, hamú- és törmelékletőkön át. Ketten a feketékkel maradunk, akik ötven méterenként megállnak és pihenni akarnak.

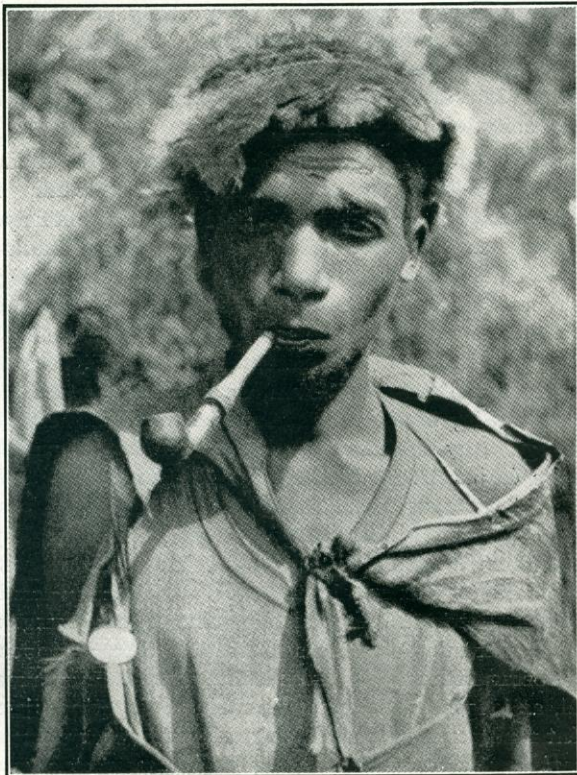
Sziklák tűnnek fel előttünk; odáig még csak eljutunk, de feketéink nem hajlandók továbbmenni. Jócskán hűvös lett, mert már nem vagyunk messze a jégáraktól. 16 óra 30 percet mutat az óra és mindjárt alkonyodik, azért úgy határozunk, hogy az éjszakára helyben maradunk.

Stompa a feketék vezetőjével továbbmegy, hogy víztömlőinket hólével töltsen meg. *Theo* a sátrakat állítja fel, én pedig a benzines gyorsforralót igazítom meg a teaforrásra. A négy legény közül egyik sem mocsan. A földön kúporognak, csak gyapjas fejük látszik ki a takaró alól. Érélyesen kell őket felráznom; hamuszürke, szenvedő arccal fognak a sátorveréshez.

Táborozó helyünkön, négyezeröttszázötven méternyi magasságban, nincsen tűzifa, ezért a

négereknek is szabad gyorsforralón főzni. De állandóan ügyelnünk kell rájuk, hogy a készülék a levegőbe ne repüljön.

Vacsora után a másnapi nagy hegymászáshoz készülődünk. Hátizsákjaink egyre jobban meg-

Teherhordó a Ruvenzori vidéken.

duzzadnak. Alig hogy alkonyodik, már elnyújtóznak sátorponyvánk alatt.

*

Rrrr ... Az ébresztő zsebóra legmélyebb álmomból riaszt fel.

— Hát már itt az ideje a felkelésnek? — kérdi *Stompa* álmóttasan és másik oldalára fordul. Jobban aludt, mint mi ketten, akiket a délifal meghódításának terve izgat. Aztán haragosan állapítom meg, hogy még csak 2 óra van, az óra tehát a kelleténél korábban zörgött és odakint sátrunkra koromfekete trópusi éjszaka borul.

Theo szajkó módjára perlekedik a korai riadó miatt és szítja szép ébresztő zsebórámat, mert bár 6 órára volt beállítva, már éjjel 2-kor csapott lármát.

Csendesen heverünk, de nem tudunk megint elaludni és végül fojtott hangon beszélgetünk a nagy hegyről és a megmászendó sziklafalról.

Reggel 7-kor *Stompa* elbúcsúzik tőlünk, hogy teherhordóinkat a sátrakkal, a hálósákokkal és a nélkülözhető többi holmival visszavezesse. Még végignézi, hogy az éles tűzfogú mászóvasakat cipőnk talpára csatoljuk és a kötéllal egymáshoz kapcsolódunk, majd aggódva sandítanak fel a jégfalra.

— Két gazdánk nem jön többé vissza, mert ott-vesznek! — megint csak ezzel a hírrel állítanak be a főtáborba. (Folytatjuk.)

PAJTÁS.

(Egy kutya emlékére.)

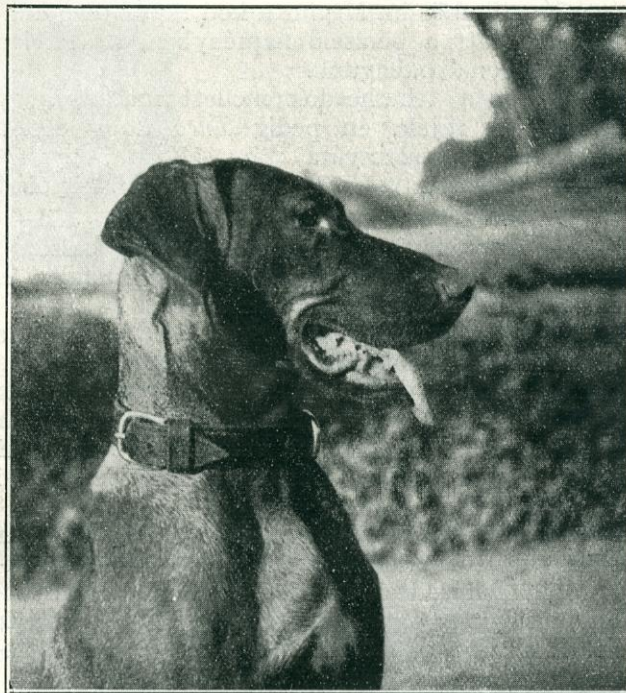
Írta: Haller László dr.

A tavalyi nyár emléke felejthetetlenül szép és egyúttal fájdalmas marad számomra. Szép, mert résztvehettem az erdélyi bevonulásban, de fájdalmas is, mert engem Erdélyben mindvégig hűségesen követett kedves kutyám, hazafelé jövet, az utolsó napokban, megbetegedett és elpusztult.

Június derekán a mi gépkocsioszlopunk is elindult a határ felé. Ragyogó napsütésben érkeztünk első állomáshelyünkre, Gyöngyösre. Az iskola udvarán helyezkedtünk el. Ott ütötte fel tanyáját táborikonyhánk is. Az ilyen katonai konyháknak mindig vannak vendégei, a város szegényei, cigányok, kóbor kutyák. Hulladék és maradék mindig bőven van, jóllakhat ott mindenki. Úgy volt ez a mi konyhánknál is. Volt ott szegény is, cigány is, kutya is bőven, de ebéd után mindig eltávoztak. Egyik nap azonban megjelent a közös étkezésnél egy nagy fehérbundás, feketefoltos kóbor parasztkutya és barátságos farkcsóválással részt kért az ebédből. A magyar katona szereti az állatot, szívesen adtak neki itt is, ott is egy-egy falatot, míg csak jól nem lakott. Akkor azután szépen lefeküdt az egyik kocsis alá és jóízűen aludt. Attól a pillanattól kezdve azt a kutyát bottal sem lehetett volna tőlünk elkergetni. A katonák mind személyes jóbarátai lettek, a gépkocsikat pedig otthonának tekintette. Résztvett a soraközönél, az idegeneket kötelességszerűen megugatta, éjjelenként rendszeren ki-kimaradt, de reggel 5-kor már pontosan megjelent az ébresztőnél és alig lehetett megakadályozni, hogy a legénységet a templomba is elkísérje. Nevet is kapott hamarosan. Mivel alakulatunk gépkocsiszeroszlop volt, a kutyát »Szeró«-nak nevezték el.

Gyöngyösön rövid ideig voltunk. Néhány nap múltán felszedelődzködtünk és folytattuk utazásunkat a határ

felé. Az utolsó napok természetesen nagy csomagolással és rakodással teltek el, s ez feltűnt a kutyánknak. Megérezte, hogy indulásra készülődünk, mert egy pillanatilag sem hagyta el a telephelyet és aludni is csak fél-

»Pajtás«. A szerző felvétele.

szemmel mert, hogy ott ne felejték. Az indulás napján pedig örömet kifejező farkcsóválással szemlélte a készülődést és már jóval előbb ugrott fel az egyik teherkocsira, hogy még véletlenül se maradjon le.

Tikkasztó forróságban, rettenetes porban haladtunk tovább. Alig vártuk a pihenőket, hogy a kocsikról leugrálva árnyékba fekhessünk és ha lehet, megmosakodjunk. Az egyik ilyen pihenő alkalmával kaptam egy falubeli gazdától egy szép kis magyarvizslát. Egyéves, okos, csintalan, de nagyon félénk jószág volt. Úgy látszott, előbbi gazdája többször megismertette a seprőnyéllel, mert ettől való babonás félelméről alig tudtam leszoktatni. Volt tehát még egy kutyánk. »Pajtás«-nak kereszteltem el és még útközben megkezdtem nevelését. Tanítása igen könnyű feladat volt. Szívesen és hamar megtanult mindent és első perctől kezdve szobatiszta volt.

Háromnapos kocsikázás után megérkeztünk abba a kis határszéli faluba, ahol azután majdnem két hónapot töltöttünk. A falu jellemzésére elég annyit mondanom, hogy jóra való korcsmája sem volt. Ha egy kocsis száraz időben egyetlen utcáján végigment, hatása hasonlatos volt az elködösítéshez. Legalább félóráig nem lehetett látni és csak zsebkendőn át volt szabad lélekezni. A finom por ellepett mindent. Karóráink először megbolondultak, azután végképen megálltak. Egynapos eső azonban elég volt ahhoz, hogy minden megváltozzék; nem volt por, mégsem járhattak a kocsik, mert még a gyalogjáró ember is elakadt a feneketlen sárban. Valahányszor esett az eső, Jókai »Kedves atyafiak« című

»Szeró«. A szerző felvétele.

regénye jutott eszembe, mert valóban úgy beszélgettünk egymással, hogy átkiabáltunk az utcán, nem lévén senkinek sem mersze az átkelést megkísérelni. Abban a faluban kezdődött »Pajtás«-om komoly nevelése. Lőttem egy galambot. Olyan szenvedéllyel hozta el, hogy a jó másfélméteres kerítést is átugrotta vele. Azt sem várta meg, hogy a kaput kinyissam neki. A vízhez sokkal nehezebben szokott. Elvittem magammal a Túr-patakhoz, dobáltam a vízbe fadarabokat,

A fegyelmezett »Pajtás«. A szerző felvétele.

galambot, de kutyám csak addig merészkedett utána, amíg hasát el nem érte a víz. Azután riadtan kimenekült és biztos távolságból, homlokát ráncolva, szemléltte fürdőzésünket. Végre bevitem magammal. Eleinte nagy kapkodással és locsogással, később nyugodtan kezdett úszni. Azután már bátran merészkedett a vízbe bármilyen bedobott tárgyért.

Legkellemetlenebb tulajdonsága, a baromfi iránti erős vágyakozása volt. Erről nem tudtam egészen leszoktatni. Csirkét vagy kacsát órákig figyelt, azzal a kedves vizslaállással, felemelt első lábbal és buzgón ráncolt homlokkal. Nagy gyönyörűsége telt az előle vadul menekülő baromfi üldözésében. Sohasem láttam, hogy egyet megfogott, de boldog volt, ha egy-két farktollát kicsipkedhette.

Eleinte gyakran önállósította magát és egyedül indult el szórakozni. Egy ilyen alkalommal nagyon kedves jelenetnek lettem szemtanuja. Mikor kiléptem az utcára, látom ám, hogy »Pajtás«-om gondterhes ábrázattal bámul az útmenti árokba. Közélebb léptem hozzá, hát az árok vizében még pelyhes kacsanövendékek úszkáltak. Kutyám nem vett észre, én pedig nem szóltam neki, vártam, mit fog művelni. Nem sokáig kellett várnom. Szép lassan begázolt a vízbe és óvatosan szájába vett egy kis kacsát. Felemelte, egy darabig tartogatta, de mivel a kacsafiók rémülten kiabált, visszatette a vízre. Egy ideig engedte, hogy úszkáljon, aztán megint kiemelte a vízből. Így mártogatta vagy tíz percig, de olyan óvatosan, hogy a kis rucának semmi baja sem történt. Később mégis közbeléptem és végét szakítottam a mulat-

ságnak. Mivel ő kelmét tetten értem, alaposan elpáholtam. Erre megsértődött, otthagyt és elindult az utcán fölfelé, mintha bánatában világgá akarna menni. Aznap bizonyította be, milyen okos. Tudta, hogy nekem neimtetsző dolgot művelt, azért megkerülte az egész falut, visszament házunkhoz és beugrott az ablakon át szobámba. Amikor este hazamentem, ágyamon találtam; olyan ártatlanul nézett rám, mintha egész nap otthon tartózkodott volna. Csak az ablak mellett feldöntött virágedény árulta el, hol jött be a szobába. Nem tudtam rá haragudni!

Mulatságos volt, hogy amikor velem bandukolt az utcán, majd kiesett a szeme a csirkék után. Olyankor rászóltam: — Látlak, Pajti! — Erre buta képet vágva, felnézett az égre vagy a kerítésre fordította tekintetét és mindenképpen tudtomra akarta adni, hogy őt a csirkék nem érdeklik.

Már véget ért az erdélyi bevonulás, amikor végre kiderült, miért nem tudtam leszoktatni a baromfiról. Katonáim gyakran elvitték sétálni és olyankor azzal szórakoztak, hogy csirkére, kacsára uszították. A kutya engedelmeskedett, sok mulatságot szerzett nekik, érthető tehát, hogy szerették és nagyon megbecsülték.

»Pajtás« mindig sovány volt. Az ételben válogatott; nem is tudtam neki rendszeresen táplálékot hozni, ezért bizony leggyakrabban a katonáktól meghagyott fűszeres ételmaradékokat kapta. Rendszeretlen táplálkozása ellenére olyan izmos kutya lett belőle, hogy a kétméteres kerítésen könnyűszerrel ugrott át. Ha pedig motorkerékpár után szaladt, sokáig győzte a 60-kilométeres sebességet.

Másik szenvedélye, mint minden jóra való vizslának, a macska volt. Ha macskát látott, megbolondult. Nem ismert akadályt; kerítésre, háztetőre mászott utána. Ha a macska fára menekült, alatta ugatta akár egy álló napig. Egy ilyen alkalommal felsegítettem a fára. Attól kezdve maga ugrott fel rá és a vékony ágakon egyensúlyozva, követte gyűlölt ellenségét.

Életében soha nem verekedett, ezért a macskával sem boldogult. Vadászszendélyét azonban a karmos pofonok sem oltották. A verekezésben olyan gyakorlatlan volt, hogy a legkisebb falusi kutya is megfutamtította.

A megfélemezett szenvedély. A szerző felvétele.

Miután pedig a faluban sok volt a kutya, naponta kapott verést. Akkor kötött szoros barátságot a két katonakutya. »Szeró«, mint afféle csavargó parasztkutya, gyakorlott verekedő volt. »Pajtás«-hoz testvéri barátság fűzte, testőréné szegődött. A két bajtárs még udvarolni is együtt ment. Jaj volt annak a kutyának, amely ellen-szegülni mert. Ha csak rá-mordult »Pajtás«-ra, már ott termett hatalmas barátja és keményen rendreutasította az ellenséget. Meg is nőtt ám a bátorsága az én kutyámnak, ha »Szeró« vele volt. Olyankor ő szemtelenkedett az erősebbek-kel, mert barátjának már pusztja megjelenése is megfutamította az ellenfelet. Ha »Szeró« csendesen, nyugodtan végig-kocogott a falun, valamennyi kutya elhallgatott. Véres verekedésekkel vívta ki magának az egyeduralmat, aminek az én kutyám látta hasznát. Csak »Pajtás«-tól túrt el mindent. Engedte, hogy leteperje, lábát harapdálja, fülét cibálja; néha úgy egymás szájába akasz-kodtak, hogy mindenki csodál-kozott, amikor sértetlenül kerültek ki a játékból. Játékosan bírkózza megtanította kutyámat verekedni, úgyhogy később már »Pajtás« is mert egyéni kalandokba bocsátkozni. Ami a legcsodálatosabb volt, az ennivalón sem kaptak össze soha. Amíg az egyik evett, a másik nézte. Soha egyszerre nem ettek, de nem is kergették el egymást a táltól. »Szeró« engedte, hogy pajtása finnyás-kodva kiválogassa a legjobb falatokat, csak azután fogott hozzá és a maradékot behabzsolta. Lovagias viselkedéséért örmesteri csillagot varrtunk a nyakszíjára; büszkén viselte és tekintélyt is szerzett hozzá.

Ennek a baráti viszonynak, sajnos, nemsokára végszakadt, mert csakhamar átléptük a határt. A falvak tömve voltak magyar katonasággal és bizony gyakran aludtunk a gépkocsi-ban. Az egyik községből váratlanul éjjel kellett továbbmennünk. Ott vesztettük el kedves hadikutyánkat, »Pajtás«-om hűséges barátját, »Szerót«. Éjjel valamire elcsavargott, s mire visszatért, már hült helyünket találta. Nagyon sajnáltuk, de katonák voltunk, a menetparancsnak engedelmeskednünk kellett. Kutyára nem lehetett várakozni. Búsult ám »Pajtás« nagyon! Nem találta helyét, nem volt kedve még csavarni sem. Állapota attól kezdve romlott. Étvágytalan lett. Sokszor nem tudtam megakadályozni, hogy olyan kútvízből igyék, amellyel mi csak mosakodni mertünk. A hűvös estéken fájni kezdett, felkéredzkedett fekvő-helyemre és szegény bizony nagyon sokszor melegítette lábamat, amikor mások egész éjjel dideregtek. Állapota egyre rosszabbodott. Hiába ettem, nem tudott meg-emésztetni semmit. Az állatorvos mindent megkísérelt, de csak folyton fogyott és gyengült. Amióta beteg lett, soha, egy pillanatra sem hagyott el. Sarkamban kullogott és szeméből a hűség és a szenvedés sugárzott felém. Csak egy hűséges állat szenvedhet ilyen némán, nyögés nélkül, még halálos betegségében is gazdája lábához símulva. Nem szégyellem bevallani, hogy lélekben magam is sokat szenvedtem. Kínlódását nem tudtam tovább nézni, egy gépkocsi indult Budapestre, azzal

felküldtem az Állatorvosi Főiskolára, de már nem tudtak rajta segíteni.

Azóta majdnem félév mult el, de gondolatban ma is látom ráncolt homlokú okos fejét, mintha most is csirkéket lesne. Ha előveszem fényképét, percekig el-nézem és fájó érzés lopakodik szívembe.

»Pajtás« utolsó kalandja. A szerző felvétele.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Az álskorpiók fészeképzése. Minden természetbarát tudja, hogy az állatvilágban, főképen a rovarok között, számos olyan faj van, amely fonalat tud eresztetni. Gondoljunk csak a pókok egy részének célszerű és csodálatosan művészi, de rendszeren gyilkos kelepccének szőtt hálójára, a selyemhernyónak az ember szempontjából is anynyira értékes gubójára, vagy arra a léghajzó hernyóra, amely ki tudja, milyen veszedelemből menti éppen irháját, vagy miféle titkos erők üzik, amikor csendes nyári délutánon — kedvenc fánk alatt pihenésünket megzavarva — hosszú fonalán himbálódzva, egyszercsak megjelenik előttünk. Bizonyára olvasóink is már számos hasonló jelenetet figyeltek meg.

De azt már kevesebben tudják, hogy az álskorpiók szintén tudnak fonalat eresztteni. Ezek a többnyire a leluhott lomb, a haraszt, a moha és kövek alatt, azután a laza fakéreg réseiben vagy más rejtett helyeken élő, legfeljebb egy centiméter hosszúra megnövő kis állatok nagyjában hasonlítanak nagyobbtestű rokonaikhoz, a skorpiókhöz, mégis különböznek tőlük abban, hogy fulánkfos farkuk, vagyis utópotrohuk nincsen.

Szövőmirigyük rendszeren a test elején lévő, igen kicsi, szabadszemmel alig látható, ollószerű rágócsápban (*chelicera*) van, de a fejtorba is benyúlhat és a rágócsáp végén, a mozgatható ujj hegyének görbületén nyílik. A szövőmirigy váladéka a levegőn finom szálakká merevedik. Ezekből a fonalakkból az állat vedlése előtt valami rejtett helyen, többnyire kupolaalakú, sűrű fonadék alkotta, két-tíz milliméter átmérőjű házacskát sző maga fölé. Számos faj a szövedék külsejébe homokszemeket, apró rögöket, parányi faforgácsot is belesző, úgyhogy a fészket környezetében alig lehet észrevenni, tehát a benne rejtőző állat biztonságban van. Az önmagával tehetetlen, vedlő állatnak szüksége is van nyugalomra és biztonságra.

Az álskorpíó fészket nyitott oldalával rendszeresen valami szilárdabb talapzatra, köré erősíti, ezért nincsen rajta nyílás; ha vedlés után ki akar belőle bújni, a fonadékot szét kell tépnie. A fészkek erős selyempapíroshoz hasonló állományú fala olyan sűrű, hogy az állatot még a nedveségtől is jól megvédi. Az angol és ír tengerpartokon, valamint Franciaország nyugati partján az árapály övében élő *Neobisium maritimum* nevű faj szép fehér fészke meg éppen különösen sűrű, annyira, hogy a sértetlen fészkekből még akkor sem szorul ki a levegő, ha hosszú ideig borszeszben tartjuk. Ez az állat különben alkalmasint azért is építi fészket, hogy dagály idején legyen hova menekülnie.

Mert a többi álskorpíó sem csupán vedlés idején épít fészket. A nőtényen ebbe rejti petéit a sokféle ellenség elől, számos faj pedig télire készít magának alkalmas és kényelmes vackot. A nálunk is gyakori mohaskorpíó (*Neobisium muscorum*) fészke kövek alján, farönkökön és más hasonló helyeken akadhatunk; a könyvskorpíó (*Chelifer cancroides*) fészke pedig rendszeren istállófalakon, emberi lakások kevéssé zavart helyiségeiben, ódon könyvek között, rovar- és növénygyűjtemények dobozaiban, képkeretek mögött és más hasonló helyeken található meg.

A fejlett hímek szövőmirigye gyakran elsatnyul, aminek az a magyarázata, hogy ezek nem nőnek meg nagyobbra, tehát többször már nem vedlenek, azért szövésre sincs szükségük.

Szalay László dr.

Kék rózsá tenyésztése. A teljes pompájában virító rózsákert láttára könnyen ragadtatjuk magunkat arra a lelkesült megállapításra, hogy — íme, a szivárvány összes színeinek tobzódása!

Ámde, ha a rózsák színét számba vesszük, egy-kettőre kiderül, hogy a pompázó csoportban sem zöld, sem pedig kék rózsá nincsen. Igaz, hogy zöld rózsát csak a különlegesség hajhászása kívánhat, mert a zöld lomblevelek mellé csak a más színű virág lehet igazán kívánatos. A kék rózsá gondolata azonban csakugyan olyan, hogy megvalósítását célzó törekvéseink sok szempontból megszívlelhetők.

A növények, akárcsak az állatok, egyes szerveinek színe festőanyagoktól ered. A virágok szirmai színező festékek keletkezéséről, sajnos, még máig sincsenek minden fontos részletre kiterjedő ismereteink. Azt azonban már biztosan tudjuk, hogy a legtöbb virágszín keverékszín; a színek árnyalata pedig szorosan összefügg a növény savasságának fokozatával. Hogy a keverékszínnek egymástól elválaszthatók, egyszerű kísérlettel könnyen igazolható. Elég, ha piros rózsát ammonium-gőzbe teszünk; a rózsá megsárgul. Ez azt jelenti, hogy a »rózsapiros« szín egyik alkotórészét a gőz megsemmisítette.

Már ismeretes, hogy a festőanyagok kialakításában az enzimeknek — vagyis a bizonyos vegyi folyamatokat közvetítő élettelen szerves anyagoknak — nagyon fontos a szerepük. (Az enzimek hatása különben kivált a magvak csírázásának megindításában nyilvánul meg legszembeszökőbben.) A kísérletezőknek tehát arra kell törekedniük, hogy az enzimek festékképző hatását irányítani, módosítani tudják, természetesen anélkül, hogy ezzel a növény szöveteinek kialakulását károsan befolyásolják. Ehhez hozzájárul, hogy a virágok — a nefelejcs, a szarkaláb, a katáng — kék festőanyagának vegyi összetételét már ismerjük. Ha tehát ennek a festéknek kialakulási feltételei szintén ismeretessé válnának, elméletileg a kék rózsá kitenyésztésének semmi akadályá

sem lenne. A tenyésztő feladata csak az lenne, hogy a piros festőanyag képződését — az enzimekre gyakorolt irányító befolyás segítségével — megakadályozza, viszont a kék festőanyag uralomra jutását biztosítsa.

Mindennek a megoldása azonban — úgylátszik — csak valamikor a jövőben kerül sorra. *Gaál István*

Megfiatalodó hímek. Tudott dolog, hogy a hengeres-ezerlábúak (*Juliformia*) *anamorphosis*-sal fejlődnek, vagyis a petéből kibúvó állatnak kevesebb a törzsszelvénye és a lába mint az anyjának; törzsszelvényeinek és lábainak teljes számát csak a későbbi fejlődéssel és többszöri vedlés után éri el. A petéből napvilágra kerülő fehéres lárva kezdetben igen tehetetlen jószág; a legtöbb faj eme fiatal lárvájának általában csak hét törzsszelvénye és három pár lába van, de a bőr alatt már rejtőzik néhány további láb kezdeménye. A lárva azután tovább fejlődik és közben többször vedlik; minden vedlés után a törzsszelvények és a lábak száma gyarapodik. Az utolsó vedlés után az állat már ivarérett, vagyis teljesen kifejlődött. Minthogy azonban a párosodás után többnyire még nem pusztul el, hogy növekedhessék, bizonyos körülmények között még ivarérettisége után is vedlik.

Emellett a mondhatnók szabályos fejlődésment mellett *Verhoeff* egyes *Julidá*-k hímjein olyan fejlődési jelenséget figyelt meg, amely az egész állatvilágban a legérdekesebb fejlődési jelenségek egyike. Megállapította ugyanis, hogy a rendszeren fejlett, ivarérett hím, miután fajfenntartási kötelezettségének eleget tett, egyszer csak vedlik, megint fejletlen, termékenyítésre alkalmatlan állat lesz belőle és életében ivari nyugalmi időszak következik. A jelek szerint tehát valósággal megfiatalodik. Bizonyos idő múlva ismét vedlik és megint szabályszerűen fejlett, termékenyítésre alkalmas hímé alakul át. Ezt a jeles tudományát az állat életében többször meg tudja ismételni. Az érdekes jelenséget *Verhoeff* *periodomorphosis*-nak nevezi, magyarul talán megismétlődő, esetleg időszaki átalakulásnak mondhatjuk.

Ennek a sajátos fejlődési jelenségnek magyarázatát alkalmasint éghajlati viszonyokban kell keresnünk és bizonyára élettani okai is vannak. A megismétlődő, közbeiktatott ivari nyugalmi időszakok az állat életét bizonyára lényegesen meg is hosszabbítják.

Íme, milyen pompás és egyúttal egyszerű eszközökkel valósítja meg a természet bizonyos esetekben a fiatalítást és éri el a hosszabb életet, ami után az ember minden erejét és tehetségét latbavetve olyan sóvárogva vágyik.

Szalay László dr.

K Ö N Y V E K R Ő L

Buzás Viktor: *A magyar föld meséje.* Kis 8°; 1—158 oldal. Magyar Könyvbarátok kis könyvei. *Iff. Kovács János* rajzaival.

Az áldott magyar földet népünk apraja-nagyja csak hézagosan ismeri. A hézagok olykor feltűnően nagyok és akárhányszor váratlan helyeken is megállapíthatók. Ez az oka, hogy a földünket ismertető művek mindegyikét figyelemmel kísérjük, s ha feladatát legalább elfogadhatóan teljesítette, örömmel üdvözljük.

A Magyar Könyvbarátok kis könyveinek tartalma és hangja rendszerint az ifjúság igényeihez igazodik.

Buzás könyve is ezt a színvonalat tartja szem előtt. Egy ősi magyar pásztorcsalád fiatal sarjának hányatott életét mondja el és az Alföld északi felének természeti viszonyairól ad érdekesen színezett képet. Csakhogy a történet időkerete nem a mai, hanem az 1848-as szabadságharcot követő évtized. Akkoriban a folyó szabályozása éppen csak megkezdődött; rengeteg volt tehát a mocsár, a láp, a turján. Ezek ismertetése módot adott a szerzőnek a halász- és pákászéletmód megfestésére. Igaz, az Alföld akkori képe a maitól nagyon különbözik; emélfogva inkább történelmi, mint földrajzi képsorozat, amit a szerzőtől ezen a téren kapunk.

Az elbeszélés hőségének eredeti foglalkozása a pásztorokodás volt. Mi sem természetesebb, minthogy a szerző nemcsak Bugac, hanem főképpen és elsősorban a Hortobágy pásztornépének életét — sok kedves mozzanatával — vonultatja fel. Az alakok rajzán, s kivált törülmetszett kifejezéseiken meglátszik, hogy *Buzás* nagyon alapos ismerője a magyar pusztá népének és életének.

Nem lehet kétséges, hogy a kis könyv nem csupán az ifjúsági irodalomnak, hanem a magyar föld sajátos viszonyait ismertető szakirodalomnak is nyeresége. Az előbbinek főképpen azért, mert mondanivalóját a szerző helyes oktatói érzékkel adja elő. Minden különleges szót, szólásmódot vagy kifejezést kellően megvilágít. Előadásmódja pedig rendszeres és ezért világos.

Ami pedig a természeti viszonyok ismertetésének szakszerűségét, megbízhatóságát illeti, a műről általában csak elismeréssel szólhatunk. A Tisza mentének mocsariban tenyésző növény- és állatvilág képe eleven színekben bontakozik ki a szerző tolla alól. Némi elírás, tévedés csak egy-két helyen akad.

Minden vonatkozásban nem helyes például az a megállapítás, hogy »a ragadozó állat legélesebb szerve a hallás«. Nem helyes kivált a farkasra vonatkozóan, mert ezt a szakbúvárok az »orra, illetve szimatja után élő állatok« csoportjába sorolják. Ugyancsak kórhalmánynak adott hitelt a szerző, amikor a farkasok támadása ellen védekező ménes viselkedéséről szól. Igaz ugyan, hogy a szilajpásztorokodást mesteri módon ismertető *Győrffy István* szintén azt írta, sőt könyvében le is rajzoltatta, hogy a lovak fejüket összedugva, farral kifelé kört alakítanak és rúgásaikkal védekeznek a támadás ellen. Ezt azonban a szaktudomány megcáfolta. És minthogy a kérdést — ugyancsak a Könyvbarátok kiadásában megjelent — egyik könyvemben részletesen megvilágítottam, a kiadónak módja lett volna ezt a szerző figyelmébe ajánlania.

Hasonlóan ítélandók meg végül *Buzás*-nak az erdő időjárását befolyásoló szerepére vonatkozó megjegyzései is. Az időjárástudomány az erdőnek ilyen irányító hatását ma már semmiképpen sem hajlandó elismerni.

A rajzok általában megfelelnek céljuknak. Azt azonban bizonyára maga a rajzoló is érzi, hogy az állatok rajzában csak a kezdet kezdetén van. *Gaál István*

Gregory K. W. és Raven C. H.: *Gorillák nyomában.* I–VI+317 oldal, 32 táblával és két térképpel. Budapest, 1940. A Kir. Magy. Természettudományi Társulat kiadása.

Afrikáról, a még nem régen közönséges fehér haladónak szinte elérhetetlen, még csak alig ismert, azért titokzatos és csábító földrészről, különösen még ismeretlenebb belsejéről olvasni, fiatalnak, felnőttnek egyaránt mindig valóságos élmény volt. Olvasmányaink révén

azután valamilyen kép alakult ki bennünk sötétbőrű embertársainkról és hazájukról. Ez a kép azonban nem mindig volt a valóságnak megfelelő, sőt többnyire eltorzította a messziről jött emberek nagyotmondása és ennek nyomán szabadjára eresztett képzeletünk. Az utazási lehetőségek haladásával azonban az elbeszélő művekből egyre fogytak az olvasóközönség képzeletét izgató, akárhányszor egyes könyvkiadók biztatására még jobban kiszínezett ferdítések, sőt elég gyakran valótlanosságok, mert a dolgok könnyebben voltak ellenőrizhetők. Ám az is biztos, hogy mennél több fehér ember telepedett le a sötét világrészben, ennek arculata, eredeti ősi állapota annál jobban megváltozott és az őslakók erkölce és mindenféle szokása is alaposan megszelidült. A hitelüket vesztett kalandos útleírásokat ezért hova-tova kiszorítják a komoly, alapos, megbízható tudományos elbeszélések.

Ilyen tudományos munkát kaptunk a Természettudományi Társulat jóvoltából Afrikáról a címben említett kötettel. A mű célja voltaképpen a gorilla, a Föld legérdekesebb állata felkeresésének és elejtésének leírása. A könyv éppen ezért mindvégig roppant izgalmas és érdekes; a gorilla ugyanis igen rejtett módon él és felette óvatos, úgyhogy felkeresése és elejtése meglehetősen bajos feladat. A két szerző az Amerikai Természettudományi Múzeum összehasonlító bonctani osztályának jőnevű, kiváló tisztviselője. Mint vérbeli kutatók és természetvizsgálók természetesen nem állhatták meg, hogy a gorilla mellett sok egyébre is kiterjessék figyelmüket. Ennek eredményeképpen Afrikát a megbízható természetvizsgáló tárgyilagos szemüvegén át mutatják be minden érdekességhajhásztól mentesen; azt az Afrikát ismertetik meg, amelynek már nem az emberevés borzalmai a főnevezetessége, hanem amely már nagyot haladt a közművelődés terén.

A kötetet *Szent-Ivány József dr.* szakavatott tolla ültette át magyarra. A gondos fordítás bizonyára hatékonyan segíti a kiváló munkát abban, hogy a magyar olvasóközönség szeretetébe fogadja. *Szalay László dr.*

ÁLLATKERTI HÍREK

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

Madárfiókák az állatkertben. Tavasz utóján, nyár elején az állatkerti nagy tó környékén igen mozgalmas az élet. Nemcsak az ott élő mintegy háromszáz öreg madár élénkíti a képet, hanem a szülők felügyelete alatt úszkáló sok madárfióka is. Ezidén különösen nagy a madarak szaporodása. Ennek oka egyrészt az, hogy a tavaszi kertészeti munkákat a tó partján korán fejeztük be, másrészt különböző cserjék célszerű elhelyezésével fészkelésre alkalmas búvóhelyekről bőven gondoskodtunk.

Legkorábban — április közepén — a vadludak fiókái keltek ki. Igen érdekes dolog, hogy a kikelt öt kis liba a lilik (*Anser albifrons Scop.*) és a nyárilúd (*Anser anser L.*) kereszteződéséből származik. A fiókák már kifejlődtek. Hogy e ritka kereszteződésből származott

Pézsmaréce fiókáival. Szombath László felvétele.

ludakra később is ráismerhessünk, lábukra szerelt alumíniumgyűrűvel jelöltük meg őket.

Ugyancsak áprilisban kelt ki a feketehattyúk négy fiókája is. Velük feketehattyúink száma tizenháromra emelkedett. Háromévi szünet után a pézsmarécék ismét költöttek, ezenkívül hatévi megszakítás után a nyárludak is. Egy másik nyárlúdfészkekben a tojások közül egyet a tőkésrécék költöttek ki, de a fiókával nem törődtek. Ennek ellenére a kis liba szépen fejlődik, mert több önkéntes mostohája van. Vagy az öt indiai-koronáslúd ügvel rá vagy pedig az öreg emdeniludak vezetgetik.

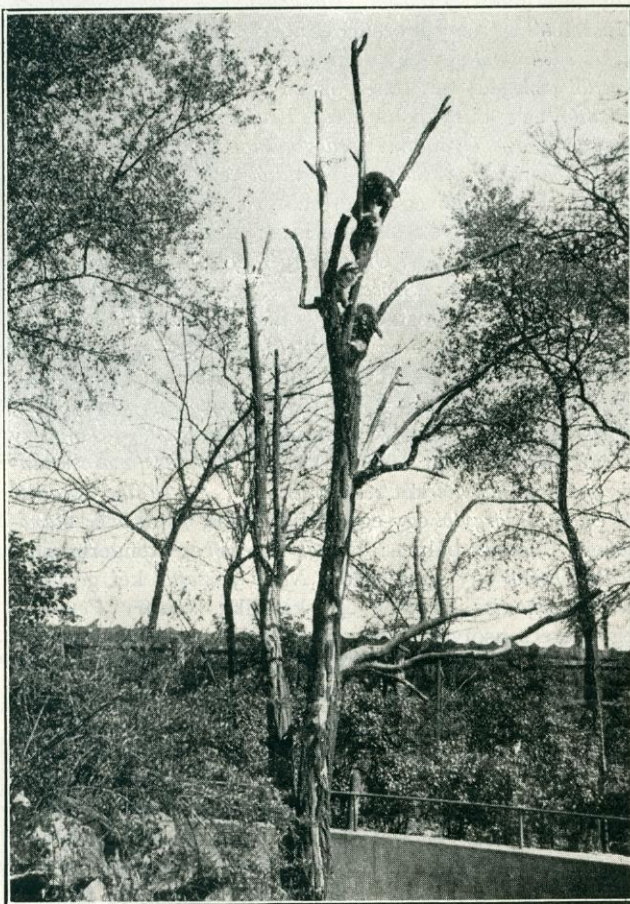
A kanadailudak és a tőkésrécék közül is néhány párnak van fiókája, a szárcsák közül pedig ezidén tizenkét pár fészkel.

Csodálatos, mennyire ragaszkodnak a madarak régebbi fészkelőhelyükhöz. Egy szárcsapár például minden évben a sétaútménti nagy kőfal¹ tövében költ és annak ellenére, hogy fészkének a következő évben már nyoma sincs, mégis minden tavasszal oda tér vissza. A legöregebb kanadailúd-pár pedig nyolc év óta a kis tó partján levő félszerben költ.

A szürkegémek ezidén két fészkekben költöttek. Az egyik pár fészke a kis tó hídja mellett levő fán, a másik pedig a madárház előtt, közvetlen a víz partján álló korhadt fűzfán volt. Az utóbbi fészkekben a fiókák már elég nagyok voltak, amikor nagy szélvihar a fát fészkestül, madarastul a vízbe döntötte. Szerencsére idejében kimentettük őket. Fészküket a fáról levettük és a kis gémekekkel együtt egy láda tetejére tettük. A szülők hamarosan melléjük telepedtek és fel is nevelték őket.

¹Úgynevezett nagy kőfal, a tó partján, a madárház mellett. Szombath

A mosómedvék és az új mászófa. 1936-ban két mosómedvét kaptunk ajándékba. Öt év alatt számuk huszonötöre szaporodott. Ezekből nyolcat eladtunk, jelenleg tizenhét van. Gyors szaporodásuk bizonyítja, hogy állataink jó körülmények között éltek és jól érezték magukat. Hiányt legfeljebb csak abban éreztek, hogy nem volt megfelelő mászási lehetőségük. Ezt pótolta vezetőségünk, amikor a közelmúltban egy öreg kiszáradt akác-fának tíz méter magas törzsét főbb ágaival együtt férőhelyükön elhelyezte. Állataink a mászófat azonnal használatba vették és csakhamar legkedvesebb tartózkodási helyük lett. A fa minden részén megtaláljuk őket, úgy az ágak tövében, mint azok végén. Bámulatos az a biztonság, amellyel mosómedvéink minden helyzetben végigmásszák a fát. Legérdekesebb, amikor fejfelé kúsznak a fa meredek oldalán a földre. A jobb helyekért állandó verekedés folyik, anélkül azonban, hogy egyik is leesne. Természetesen ennek a küzdelemnek mindig akad nézője bőven. Állataink az éjszakát is a fán töltik és csak hideg, esős időben vonulnak be belső férőhelyükre. A mosómedvének ez a nagy kúszási tudománya közismert, hiszen hazájában mindig olyan erdős területeket választ tartózkodási helyül, ahol bőven van alkalma a mászásra és ezenkívül a vidék vízben is gazdag. Ugyanis a vizet nagyon kedveli, sőt minden eleségét, mielőtt elfogyasztaná, a vízben megmossa. Ezen tulajdonsága miatt kapta nevét is. Hazája Észak- és Közép-Amerika. Európába csak az utolsó tíz év alatt került nagyobb számban, mióta tenyésztésével komolyabban foglalkoz-

Mosómedvék magasan, a mászófán. Szabó Ferenc dr. felvétele.

AZ IFJÚSÁGNAK

LEGENDA.

Írta: Reményi Józsefné.

nak. Prémje régebben nem tartozott a drága prémek közé és főleg csak férfibunda-gallért készítettek belőle. Az utolsó években azonban a női divat is felkapta és hosszú csíkokban feldolgozva, sportbundákat készítenek belőle. Bundája sárgásszürke, amely színt a fedőszőrök adják. Az alattuk levő lágy tömött gypjűszőrök kékes-szürkék. Minél sötétebbszínű a bunda, annál értékesebb. Vannak egészen fekete példányok is, amelyek különösen Oroszországban keresettek. Tenyésztésükkel érdemes foglalkozni, mivel a betegségekkel szemben ellenálló, a fogságot jól bírják és ami nagyon fontos, olcsón takarmányozhatók. Ugyanis a mosómedve főleg növényevő, azonkívül legfeljebb apró rovarokat, fiatal madarakat és halakat zsákmányol. Bundájából a hosszú fedőszőrök eltávolításával és a gypjűszőrök barnára festésével jó hőbőrutánzatokat készítenek. A legjobb mosómedvebőrök a Hudson-öböl tájékáról kerülnek ki. Hazájában szenvedélyesen vadásszák egyrészt prémje miatt, másrészt, mert vadászata sportot is nyújt, ugyanis kutyákkal üldözik fáról-fára, míg végre az állat kifáradva vagy a vadász, vagy a kutyák áldozatává válik. Amerikában a húsát is elfogyasztják, ami állítólag jóízű. Amint látjuk, az állat sokféleképpen hasznosítható és a vele való foglalkozást játékos, bohókás természete is kellemessé teszi, mert kedvességével hamarosan megszeretteti magát. Újabban tenyésztésével hazánkban is foglalkoznak.

Szabó Ferenc dr.

Az Állatkert ajándékozói. 1940. decemberben, majd 1941. január—május hónapokban a következő ajándékok érkeztek az állatkertbe: *Hajner Józsefnétől* egy fekete-rigó; *Halmos Jánostól*, *Badacsonyi Zsuzsától* és *Vigh Gusztávtól* egy-egy mocsáriteknős; *Andorás Györgytől* és *Ilkei Mihálytól* egy-egy dankasirály; az *Egyetemi Fűvész-kerttől* (Szeged) két fehérgólya; a *Lóversenyter igazgatóságától* egy bütyköshattyú; *Fraknoi főhadnagytól* egy kuvik; az *Uradalmi erdőgondnokságtól* (Sellye) egy galambászhéja; *Radnóti Gyulától* egy zöldike; *Gróf Somssich Antaltól* egy egerészölyv; az *Egri főkaptalani uradalomtól* (Egyek) két rétisas; *Izsold Ferenc*től egy fehérgólya; *Ujvölgyi Ottótól* egy fogoly; *Koncz Károlytól* húsz házigalamb; *Szócs Lajostól* egy uhu; *Murányi Ilonától* egy örvösfácán; *Lukács Máriától*, *Kozma Flóriántól* és *L. Fenyves Bélántól* egy-egy mókus; *Szilágyi Józseftől* tizenhat angóranány; a *«Latorica» erdőgazdaságtól* egy farkas; *Horváth Károlytól* egy vörösróka; *Ones Tivadarnétól* egy pézsmapatkány; *dr. Zombory Henriknétől* tizenöt fehérpatkány; a *Székesfővárosi tan-szerjavító-műhelytől* két fehérpatkány; *dr. Máthé Gyulától* és *Skoda Györgytől* egy-egy görögteknős, *Janisch Gyulánétól* egy Phoenix-pálma; *Balogh Teréztől* egy tengerimalac, *Rába Ottótól* egy sündiszó; *Nagy Józseftől* két görény; *Gróf Csekonics Endrétől* egy kislilik; *Ujváry Ferenc*től egy kerecsensólyom; *Csongor Gyulától* egy meggyvágó; *Gervay Maricától* két házigalamb; *Nagy Zoltántól* egy zöldlábú-vizicsibe, *Somogyváry N.-től* két kék hullámos-papagáj; *Kádár Mózes*től és *Zoltán Bélától* egy-egy fürrj; *Pergovics Károlynétől* egy kacagógerle; *Báthory Lajostól* egy búbosbanka, *Gróf Nemes Lászlótól* egy egerészölyv; *Nagy Gyulánétól* egy süvöltő és a *Magyar királyi Nemzeti-és Szabadkikötő igazgatóságától* egy kockássikló.

Az 1940. december havában és 1941. január—május hónapokban beérkezett ajándékokat ezúton is hálásan köszöni
az Állat- és Növénykert igazgatósága.

Mindenki ismeri a kis Jézusról meg Szent Kristófról szóló szépségesen szép legendát. Azt azonban csak kevesen tudják, hogy Kristóf, miután a kis Jézust hordta vállán, emberfiát többé nem vitt át a vizen, hanem egészen a kis Jézus szolgálatába állt és vele együtt bejárta az egész világot.

Ahogy napkeletről jöttek mindig nyugat felé, Pannónia földjén egyszer csak egy gyönyörű nagy víz partjára értek. Kékebb volt az égnél, csillogott, ragyogott, mert a nap teleszórtá aranyával. Nagy volt, mintha tenger volna, mert partjai a távolba veszttek. Csak szemközt látszottak hegyek.

— Itt megpihenünk egy kicsit, mielőtt átmennénk a túlsó partra, — mondá a kis Jézus.

Leültek egy bokor árnyékában a sárgavirágos rétre és Szent Kristóf tarisznyájából előkerült az úton-útfélen összeszedegedett hullott gyümölcs és az a csodálatos karaj kenyér, amely soha el nem fogyott, amin a kis Jézus életét tengette s amelyből az óriás csodálatos erejét merítette.

A nap már lemenőben volt, amikor Kristóf felállt, nyakába akasztotta tarisznyáját, karjára emelte a kis Jézust és elindult vele a vizen át, a túlsó part felé, hogy ott is elhítsék a szeretetet az emberi szívekben.

A nagy víz közepetáján járhattak már, amikor hirtelen vad szélvihar kerekedett. Felhők takarták el a napot, sötétítették el az eget és az addig tükörsíma kék víz haragoszölddé vált és embermagasságú, fehértarajos hullámok kergették egymást vad robajjal, eszeveszett gyorsasággal.

Az a néhány halász, akit kint ért a vihar, ijedten, sietve menekült a part felé a vad vizen hanyódo csónakokkal. De egyiküknek sem jutott eszébe, hogy a hullámokkal küzködő óriás segítségére menjen, aki egy gyermeket vitt vállán és a vihart is túlharsogó hangon kért segítséget.

Már-már úgy látszott, hogy nincs menekvés ebből a pogány, vad vízből, mert nincs könyörület a kőszívű emberekben, amikor csoda történt: megmozdultak a hegyek! Egyikük kiszakította magát a többi közül és elindult a Jézuskát vívó Kristóf elé és ment eléje, mélyen be a vízbe, hogy Kristóf az isteni gyermekkel partot érhesen.

Azóta is ott áll, a Tihanyi-félsziget, mélyen bent a Balaton vizében, elszakadva a tőle messze elmaradt hegylánctól és magas ormáról messziről látható templom hirdeti a rég történt csodát.

**Kéziratokat nem őrünk meg
és nem adunk vissza.**

Budapest székesfőváros házinyomdája 1941 — 6165

Felelős nyomdavezető: Kurfürst István vezérigazgató